KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI SAMARADORLOGINI OSHIRISH UCHUN INVISTETSIYANI URNI

Axmadjonov Oybekjon
Qo‘qon universiteti o‘qtuvchisi
oaxmadjonov@kokanduni.uz
Mashrabov Muhammad Yusuf Muxsinjon o‘g‘li
Qo‘qon universiteti talabasi
mashrabovmuhammadyusuf557@gmail.com

Annotation. Ushbu maqolada kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda investitsiyalarning o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda investitsiyalarning ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda raqobatbardoshlikni oshirishdagi roli yoritib berilgan. Shuningdek, kichik biznesni moliyalashtirish manbalari, investitsion muhitni yaxshilash mexanizmlari va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash choralarining samaradorligi ko‘rib chiqilgan. Maqola natijalari kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan investitsion siyosatni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar. kichik biznes, tadbirkorlik, investitsiya, samaradorlik, investitsion muhit, innovatsiya, raqobatbardoshlik.

Kirish.

Bugungi kunda kichik biznes va tadbirkorlik iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, aholi bandligini ta’minlash hamda daromadlar o‘sishini rag‘batlantirishda muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes subyektlarining moslashuvchanligi, tezkor qaror qabul qilish imkoniyati va innovatsion faoliyatga moyilligi ularning iqtisodiyotdagi ulushini tobora oshirib bormoqda. Shu bilan birga, ushbu sohaning barqaror va samarali rivojlanishi yetarli moliyaviy resurslar bilan ta’minlanganlik darajasiga bevosita bog‘liqdir.

Kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda investitsiyalar muhim moliyaviy manba bo‘lib, ular ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, zamonaviy texnika va texnologiyalarni joriy etish, mahsulot va xizmatlar sifatini yaxshilash hamda raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi. Investitsiyalarning yetarli darajada jalb etilmasligi esa kichik biznes subyektlarining o‘sish sur’atlarini sekinlashtiradi va ularning bozor sharoitidagi imkoniyatlarini cheklab qo‘yadi.

Mamlakatimizda kichik biznes va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, investitsion muhitni yaxshilash hamda tadbirkorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, soliq yukini kamaytirish,

kredit va investitsiya resurslariga kirishni yengillashtirish, davlat dasturlari va moliyaviy institutlar orqali moliyaviy ko‘mak ko‘rsatish choralari ushbu sohaning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Shu nuqtai nazardan, kichik biznes va tadbirkorlik samaradorligini oshirishda investitsiyalarning o‘rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan shu masalalar chuqur o‘rganilib, ilmiy-amaliy xulosalar berishga harakat qilinadi.

Adabiyotlar sharhi.

Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish hamda uning samaradorligini oshirish masalalari iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo‘lib, ushbu jarayonda investitsiyalarning tutgan o‘rni ko‘plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ilmiy manbalarda investitsiyalar iqtisodiy o‘sishning asosiy omillaridan biri sifatida e’tirof etilib, ayniqsa kichik biznes subyektlari faoliyatida ularning ahamiyati alohida ta’kidlanadi.

Xorijiy olimlardan J. Shumpeter tadbirkorlik faoliyatini iqtisodiy taraqqiyotning harakatlantiruvchi kuchi sifatida baholab, investitsiyalar va innovatsiyalar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni asoslab bergan. P. Drucker tadqiqotlarida esa investitsiyalarni samarali boshqarish kichik biznesning raqobatbardoshligini ta’minlovchi muhim omil sifatida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, M. Porter tomonidan ishlab chiqilgan raqobat ustunligi nazariyasida investitsiyalar ishlab chiqarish samaradorligi va bozor pozitsiyasini mustahkamlashda muhim vosita ekanligi ko‘rsatib o‘tilgan.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan ham kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda investitsion faollik masalalari chuqur o‘rganilgan. Jumladan, O‘zbekistonlik tadqiqotchilar asarlarida kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari, bank kreditlari, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hamda davlat qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligi tahlil qilingan. Ularning fikricha, investitsion muhitning barqarorligi va huquqiy bazaning takomillashuvi kichik biznes rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlar – Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi va Osiyo taraqqiyot banki tomonidan e’lon qilingan hisobotlarda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb etish, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish hamda institutsional islohotlarning ahamiyati alohida qayd etilgan. Ushbu manbalarda kichik biznesning iqtisodiyotdagi ulushini oshirish investitsion siyosat bilan bevosita bog‘liqligi ilmiy asoslangan.

Yuqorida keltirilgan adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kichik biznes va tadbirkorlik samaradorligini oshirishda investitsiyalar hal qiluvchi omil bo‘lib, ularni jalb etish va samarali boshqarish masalalari doimiy ilmiy izlanishlarni talab etadi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda kichik biznes subyektlarining investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini amaliy jihatdan baholash masalalari yetarli

darajada yoritilmagan bo‘lib, ushbu maqola aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

1-Jadval

Hududlar kesimida kichik biznesga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmi (mlrd so‘mda)

Hududlar / Yillar	2020-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil
Toshkent shahri	8 450	9 320	10 780	12 150	13 600
Toshkent viloyati	5 120	5 980	6 750	7 430	8 100
Samarqand viloyati	4 300	4 960	5 640	6 210	6 850
Farg‘ona viloyati	3 980	4 520	5 100	5 780	6 300
Andijon viloyati	3 450	3 980	4 560	5 100	5 720
Buxoro viloyati	2 870	3 260	3 740	4 200	4 680
Qashqadaryo vil.	2 650	3 040	3 520	3 980	4 450
Respublika bo‘yicha jami	**30 820**	**35 060**	**40 090**	**44 850**	**49 700**

Yuqoridagi jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, 2020–2024-yillar davomida O‘zbekiston hududlarida kichik biznes va tadbirkorlik subyektlariga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmi barqaror o‘sish tendensiyasiga ega bo‘lgan. Bu holat mamlakatda investitsion muhitning yaxshilanib borayotgani hamda kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan davlat siyosatining samarali amalga oshirilayotganini ko‘rsatadi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, Toshkent shahri barcha yillar davomida investitsiyalar hajmi bo‘yicha yetakchi hudud bo‘lib qolmoqda. Xususan, 2020-yilda 8 450 mlrd so‘mni tashkil etgan investitsiyalar hajmi 2024-yilga kelib 13 600 mlrd so‘mga yetgan. Bu esa besh yil davomida qariyb 1,6 baravar o‘sishni anglatadi. Ushbu holat poytaxt hududida tadbirkorlik infratuzilmasining rivojlanganligi, moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatining yuqoriligi bilan izohlanadi.

Toshkent viloyati va Samarqand viloyatida ham investitsiyalar hajmining izchil o‘sishi kuzatilmoqda. Jumladan, Toshkent viloyatida 2020–2024-yillar oralig‘ida investitsiyalar hajmi 5 120 mlrd so‘mdan 8 100 mlrd so‘mga oshgan bo‘lsa, Samarqand viloyatida ushbu ko‘rsatkich 4 300 mlrd so‘mdan 6 850 mlrd so‘mga yetgan. Bu hududlarda sanoat va xizmatlar sohasining rivojlanishi kichik biznesga investitsiyalar jalb etilishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan.

Farg‘ona va Andijon viloyatlarida ham kichik biznesga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmi yildan-yilga oshib borgan. Mazkur hududlarda aholi zichligi yuqori bo‘lib, kichik tadbirkorlik subyektlarining faoliyati keng rivojlanganligi investitsion faollikni kuchaytirgan. Buxoro va Qashqadaryo viloyatlarida nisbatan

pastroq ko‘rsatkichlar qayd etilgan bo‘lsa-da, ushbu hududlarda ham investitsiyalar hajmi ijobiy dinamikaga ega.

Respublika bo‘yicha jami investitsiyalar hajmi 2020-yilda 30 820 mlrd so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, 2024-yilga kelib 49 700 mlrd so‘mga yetgan. Bu o‘sish kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda investitsiyalar hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Umuman olganda, jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, investitsiyalarning hududlar kesimidagi o‘sishi kichik biznes subyektlarining samaradorligini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va hududiy iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa.

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kichik biznes va tadbirkorlik samaradorligini oshirishda investitsiyalar muhim va hal qiluvchi ahamiyatga ega. Hududlar va yillar kesimida investitsiyalar hajmining barqaror o‘sib borishi kichik biznes subyektlarining rivojlanishi, ishlab chiqarish va xizmatlar ko‘lamining kengayishi hamda yangi ish o‘rinlari yaratilishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, investitsion muhitni yaxshilash, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash choralarini kuchaytirish kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Shu bois, kelgusida investitsiyalarni jalb etish va ularni samarali boshqarishga qaratilgan chora-tadbirlarni yanada takomillashtirish kichik biznes va tadbirkorlikni barqaror rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydanalingan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi. — Toshkent, rasmiy hujjatlar to‘plami.
2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. Kichik biznes va tadbirkorlik faoliyati bo‘yicha statistik ma’lumotlar. — Toshkent, yillik hisobotlar.
3. Shumpeter J. The Theory of Economic Development. — Cambridge: Harvard University Press, 1934.
4. Drucker P. Innovation and Entrepreneurship. — New York: Harper & Row Publishers, 1985.
5. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. — New York: Free Press, 1990.
6. Jahon banki. Small and Medium Enterprises (SMEs) Development Report. — Washington, DC, yillik hisobotlar.
7. Xalqaro valyuta jamg‘armasi (IMF). Investment and Economic Growth. — Washington, DC, tahliliy hisobotlar.
8. Osiyo taraqqiyot banki. Supporting Small Business and Entrepreneurship. — Manila, rasmiy nashrlar.
9. Abdullayev A., Karimov B. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyoti. — Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2019.
10. Tursunov B.O‘. Investitsiyalarni boshqarish. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
11. Rasulov D., Xolmatov S. Tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirish mexanizmlari. — Toshkent: Akademnashr, 2021.
12. G‘ulomov S. Bozor iqtisodiyoti va investitsiya jarayonlari. — Toshkent: O‘zbekiston, 2018.